

Μνήμων

Τόμ. 34 (2015)

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΜΝΗΜΩΝ

ΜΕΛΕΤΕΣ

ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΑΡΗΓΙΑΝΝΗΣ, Μια πλαστή πηγή για τις σφαγές του 1821 στη Θεσσαλονίκη: ο «Χαϊρουλλάχ Εφέντης» του Αβράαμ Ν. Παπάζογλου ►
ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ, Βενεζολισμός και εθνικό παρόδιον: το έργο της Κεντρικής Επιτροπής Εκατονταετηρίδας (1928-1933) ►
ΒΑΣΙΛΗΣ Α. ΜΠΟΓΙΑΤΖΗΣ, Ένας ξένος εναντίον φιλελευθερισμού και κομμουνισμού: ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος στο Αρχαίον της Φιλοσοφίας και Θεωρίας των Επιστημών ►
ΣΠΥΡΟΣ ΔΗΜΑΝΟΠΟΥΛΟΣ, Αστικός γόρος, κοινωνικά υποκείμενα και τουριστική ανάπτυξη. Η περίπτωση του Ηρακλείου, 1945-1960 ►
ΑΚΗΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ, Οι τεχνολογικές αλλαγές στην παραγωγή σφαιριδίων και ο αντίκτυπός τους στους εργάτες Τύπου. Η περίπτωση της Πάτρας μετά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο ►
ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΙΩΣΙΗΘ, Ψυχής φάρμακα και ψυχής ιατρεία: βιβλία και βιβλιοθήκες στην ελληνορωμαϊκή αρχαιότητα

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ Ε. ΣΚΑΛΑΒΕΝΤΗΣ, Η θύρα του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών (1958) και το δίλημμα: η ελληνική έρευνα μοχλός της εγχώριας ανάπτυξης ή συμβολή στο διεθνές μέτωπο της επιστήμης ►
Νεοελληνική ακουστική προσωπογραφία. 12.000 προσωπογραφίες στο διαδίκτυο

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΤΟΜΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΤΥΠΟΓΡΑΦΟΙ

ΜΑΡΙΑΖΑ ΜΗΤΣΟΥ, Ο Χρίστος Μανουσαρίδης και η σκεπή της «δικανομηχανικής κινήσεως» ►
ΠΟΙΗ ΠΟΛΕΜΗ, Τυπογραφικές ανθρωποτυπογραφίες ►
ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΤΘΙΟΠΟΥΛΟΣ, Μια νέα αναλυτική και ερμηνευτική θεώρηση των απαρχών της ελληνικής τυπογραφίας

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

Ελένη Φεσσά-Ερμανουήλ, Σπυρίδων Γ. Πουμάδης, Έλλη Λεμονίδου, Άννα Καρακατσούλη, Κατερίνα Μπρέμικου, Σταυρούλα Α. Βερράρου, Παναγιώτης Ζεστανάκης, Χρήστος Λούκας, Κώστας Γαγανάκης, Τζελίνα Χαριλάου

34

ΑΘΗΝΑ 2015

Ξένια Μαρίνου, Αναζητώντας Οδοφράγματα. Αστικός Τύπος και ελληνικές συμμετοχές στον γαλλοπρωσικό πόλεμο και την Παρισινή Κομμούνα, Αθήνα, Εκδόσεις ΚΨΜ, 2015

ΚΩΣΤΑΣ ΓΑΓΑΝΑΚΗΣ

doi: [10.12681/mnimon.10194](https://doi.org/10.12681/mnimon.10194)

Copyright © 2016, Μνήμων

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΓΑΓΑΝΑΚΗΣ Κ. (2016). Ξένια Μαρίνου, Αναζητώντας Οδοφράγματα. Αστικός Τύπος και ελληνικές συμμετοχές στον γαλλοπρωσικό πόλεμο και την Παρισινή Κομμούνα, Αθήνα, Εκδόσεις ΚΨΜ, 2015. *Μνήμων*, 34, 297-299. <https://doi.org/10.12681/mnimon.10194>

βλιογραφία για τους πολέμους της μνήμης, και ειδικότερα για την ιστορική μοναδικότητα του Ολοκαυτώματος, αλλά και απέναντι στην αναζωπύρωση ξενοφοβικών, ρατσιστικών και αντισημιτικών νεοναζιστικών κινήματων στη

γηραιά ήπειρο, η προσέγγιση του Κόκκινου, με τη συνθετική και συγκριτική της δύναμη, αποτελεί ουσιαστική συμβολή.

ΚΩΣΤΑΣ ΓΑΓΑΝΑΚΗΣ

Ξένια Μαρίνου, Αναζητώντας Οδοφράγματα. Αστικός Τύπος και ελληνικές συμμετοχές στον γαλλοπρωσικό πόλεμο και την Παρισινή Κομμούνα, Αθήνα, Εκδόσεις ΚΨΜ, 2015, 408 σ.

Το βιβλίο της Ξένιας Μαρίνου, βασισμένο στη διδακτορική της διατριβή στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, αποτελεί εξαιρετική και πρωτότυπη συμβολή στην ιστοριογραφία της Παρισινής Κομμούνας. Το βιβλίο επικεντρώνεται στις διαδοχικές και αντιθετικές προσλήψεις του γαλλοπρωσικού πολέμου και της εξέγερσης στο Παρίσι από τον αθηναϊκό Τύπο της εποχής, για να φωτίσει μια ιδιαίτερη –και παραμελημένη– πτυχή της ιστορίας του πολέμου και της Κομμούνας: τη συμμετοχή εθελοντικών ένοπλων σωμάτων στο πλευρό της Γαλλίας, και ιδιαίτερα τη συμμετοχή Ελλήνων στα δραματικά γεγονότα του 1870-1871.

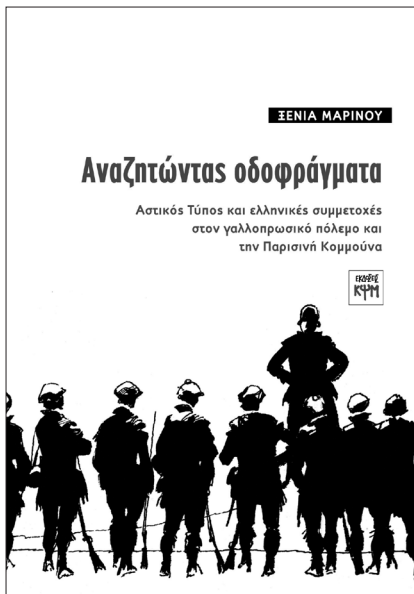
Στο πρώτο κεφάλαιο προσφέρεται μια πυκνή σύνθεση, κατά την άποψή μου, του ιστορικού πλαισίου του γαλλοπρωσικού πολέμου και της Παρισινής Κομμούνας, η πληρέστερη στην ελληνική βιβλιογραφία ως σήμερα. Πέρα από τη συστηματική χρήση των πρωτογενών πηγών και της δευτερογενούς διεθνούς βιβλιογραφίας, στο κεφάλαιο αυτό η Μαρίνου διαλέγεται κριτικά και με την ιστοριογραφία της Κομμούνας, δίνοντάς μας ένα πολύ διαφωτιστικό πανόραμα των ερμηνευτικών προσεγ-

γίσεων του επαναστατικού φαινομένου.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι όμως η συμβολή της Μαρίνου και στο μείζον ζήτημα της «ελληνικής εμπλοκής» στα γεγονότα του γαλλοπρωσικού πολέμου και της Κομμούνας. Κινούμενη σε δύο παράλληλες αφηγήσεις, η Μαρίνου ανασυνθέτει τα δραματικά γεγονότα της περιόδου 1870-1871 και προτείνει μια διεξοδική ανάλυση και κριτική αποτίμηση των προσλήψεων των γαλλικών γεγονότων στον αθηναϊκό Τύπο αλλά και στη διπλωματική αλληλογραφία (ελληνική, γαλλική) της εποχής. Η Μαρίνου εκκινεί τη διερεύνησή της από τις διαδρομές διεθνών επαναστατών στα εδάφη του ελληνικού βασιλείου την περίοδο 1870-1871 και προτείνει μια προκλητική ανάγνωση της ιδεολογικής ζύμωσης που αυτές προκάλεσαν. Κεντρικό της επιχείρημα είναι ότι η συμμετοχή τουλάχιστον 1.500 ελλήνων εθελοντών στον γαλλοπρωσικό πόλεμο και αρκετών από αυτούς στην κατοπινή εξέγερση στο Παρίσι δεν συνδέοταν μόνο με τη «διεθνιστική κινητικότητα» των ευρωπαϊκών επαναστατικών στοιχείων της εποχής (με κυρίαρχους τους Γαριβαλδινούς), αλλά εξέφραζε και προβληματισμούς, φανερώνοντας ένα βαθμό ταξι-

κής συνειδητοποίησης από τμήματα της ελληνικής κοινωνίας.

Η Μαρίνου αντιμετωπίζει με τόλμη το πρόβλημα των πηγών αναφορικά με την παρουσία ελλήνων κομμουνάρων στη διάρκεια της εξέγερσης στο Παρίσι. Συνδυάζει πληροφορίες από τη βασική πηγή πληροφόρησης, τη *Journal Officiel* της Κομμούνας, και τις πηγές του κατασταλτικού μηχανισμού (στρατοδικεία, εκθέσεις στρατιωτικών, αρχείο γαλλικού Υπουργείου Εξωτερι-

κών, αρχείο Αστυνομίας Παρισιού) και από πλήθος άλλων αναφορών και καταγραφών της εποχής, επιχειρώντας, ανάμεσα σε άλλα, να ρίξει φως στο μεγάλο κενό που προκύπτει για τις καταγεγραμμένες εκτελέσεις κομμουνάρων από τον στρατό της κυβέρνησης των Βερσαλλιών και τις επιτόπιες αναφορές για τα θύματα στο Παρίσι. Ιδιαίτερα διεισδυτική είναι η ανάλυση των καταλόγων των απελάσεων από το γαλλικό έδαφος που ακολούθησαν έναν περίπου

χρόνο μετά την καταστολή της Κομμούνας. Εδώ, με βάση και τη διπλωματική αλληλογραφία (Γαλλία – Βρετανία – Βέλγιο), η Μαρίνου αποκαλύπτει και την παρελκυστική πολιτική της γαλλικής κυβέρνησης, η οποία χαρακτήριζε «ποινικούς» τους πολιτικούς κρατούμενους που απέλαυε, για να αποφύγει την αντίδραση γειτονικών χωρών, τη στιγμή που η ίδια απαιτούσε με ιδιαίτερη επιμονή την επιστροφή από τη Βρετανία διαφυγόντων κομμουνάρων, τους οποίους χαρακτήριζε πολιτικούς εγκληματίες. Στο μείζον ζήτημα της ελληνικής συμμετοχής, και με βάση το πρωτογενές της υλικό (ιδιαίτερα επιστολές ελλήνων εθελοντών στον γαλλοπρωσικό πόλεμο), η Μαρίνου εικάζει – με βάση και την ελληνική διπλωματική αλληλογραφία από το Παρίσι – πως αυτή συγκροτούνταν πρωτίστως από «ταπεινούς» του ελλαδικού χώρου και της ελληνικής διασποράς, ειδικότερα από όσους συνδέονταν με τη στρατολογική δράση του Gustave Flourens, όχι όμως από μέλη της εγκατεστημένης στο Παρίσι ελληνικής κοινότητας.

Σε ό,τι αφορά τη στάση του αθηναϊκού Τύπου, έπειτα από εκτενή χαρτογράφηση του πεδίου, η Μαρίνου επισημαίνει εύστοχα πως η μετάβαση από τις αρχικά αλληλοσυγκρουόμενες προσλήψεις του γαλλοπρωσικού πολέμου σε μια εμφανώς συγκροτημένη και κοινή στάση, καταδικαστική για την Παρισινή Κομμούνα, εκφράζει μια ελληνική αστική τάξη πιο «θαρραλέα» ως προς την ταξική της αυτοσυνειδησία από ό,τι αφήνει συνήθως να εννοηθεί η ελληνική ιστοριογραφία. Μέσα από τις πολλαπλές αποτυπώσεις των δραματικών γαλλικών γεγονότων της περιόδου 1870-1871 στον αθηναϊκό Τύπο, η Μαρίνου ανιχνεύει μια ιδεολογική αντιπαράθεση συνδεό-

μενη άμεσα ή υπόρρητα με την πολιτειακή μορφή του ελληνικού βασιλείου αλλά και με το ζήτημα της θρησκείας και του αντικληρικαλισμού ενός μέρους της ελληνικής αστικής τάξης.

Η αναδυόμενη καταδικαστική για την Κομμούνια μονοφωνία στον ελληνικό Τύπο της περιόδου 1871-1872, ιδιαίτερα οι πολλαπλές και επαναλαμβανόμενες υπομνήσεις της Γαλλικής Επανάστασης του 1789, τη φορά αυτή στη «σκοτεινή», αναρχίζουσα εκδοχή της, φανερώνουν στην υπόθεση της Μαρίνου μια συνειδητή ταξική επιλογή, στην ουσία μια ταξική συσπείρωση της αστικής τάξης απέναντι στην τρομοκρατική προοπτική που άνοιγε η εμπειρία της Παρισινής Κομμούνιας. Απέναντι σε αυτή την αστική τάξη, στοιχεία του ελληνικού πολιτικού περιθωρίου επιλέγουν να συστρατευθούν με την Κομμούνια, εκφράζοντας έναν ριζοσπαστισμό, σε ευθεία αντιπαράθεση με την κυρίαρ-

χη ιδεολογία. Οι έλληνες «ταπεινοί» που κινητοποιήθηκαν τη στιγμή που ο γαλλοπρωσικός πόλεμος είχε εμφανώς αμετάκλητα κριθεί, ίσως να ήταν εθελοντές σε έναν επερχόμενο ταξικό πόλεμο. Η παρουσία και η δράση του Gustave Flourens στην Ελλάδα ίσως να αποτελεί πράγματι τον συνδετικό κρίκο ανάμεσα στους έλληνες ριζοσπάστες και στο διεθνές επαναστατικό κίνημα που εκφράστηκε στις ομάδες των ξένων εθελοντών στην παρισινή εξέγερση.

Βασισμένο σε εξαιρετικά πλούσιο πρωτογενές υλικό και σε πραγματικά ενδελεχή μελέτη της διεθνούς βιβλιογραφίας, το βιβλίο της Μαρίνου στέκεται επάξια στη διεθνή βιβλιογραφία, εντασσόμενο σε μια αναδυόμενη νέα ενασχόληση των ιστορικών με τις συγχρονιστικές πτυχές του επαναστατικού φαινομένου τον ύστερο 19ο αιώνα.

ΚΩΣΤΑΣ ΓΑΓΑΝΑΚΗΣ

Anne Surgers, *Σταθμοί της σκηνογραφίας του Δυτικού θεάτρου, μετάφραση Γλία Λακίδου, Αιγόκερως, 2014, 320 σ.*

Μολονότι η σκηνογραφία έχει πλούσια ιστορία στον τόπο μας και έχει αναδείξει καλλιτέχνες διεθνούς φήμης, δεν διαθέτει ακόμη επαρκή ελληνόγλωσση βιβλιογραφία, κατάλληλη για εκπαιδευτικούς σκοπούς.

Το βιβλίο *Σταθμοί της σκηνογραφίας του Δυτικού θεάτρου*, όπως αποδόθηκε στην ελληνική του μετάφραση το γαλλικό διδακτικό εγχειρίδιο της Anne Surgers *Scénographies du théâtre occidental* (Armand Colin, 2007), αποτελεί συμβολή στην κάλυψη αυτού του κενού. Το βιβλίο αφηγείται την εξέλιξη της σκηνογραφίας από τις απαρ-

χές της στην ελληνική αρχαιότητα έως το τέλος του 19ου αιώνα, ολοκληρώνεται δηλαδή πριν από την εκκίνηση των μοντερνιστικών κινήματων με τον Adolphe Appia και τον Edward Gordon Craig. Αυτή η επιλογή της Γαλλίδας συγγραφέως στερεί βέβαια από τον σημερινό αναγνώστη την περιπέτεια των πρωτοποριών του 20ού αιώνα και των ποικίλων μορφών έκφρασης της σκηνογραφίας, που επηρεάστηκαν βαθιά τόσο από τα ρεύματα στις εικαστικές τέχνες και την αρχιτεκτονική όσο και από τις εξελίξεις στη θεατρική σκηνοθεσία. Αυτό οφείλεται στην άποψη της